

Kocsis Lilla

Miért éppen a foci?

A Suhrkamp Kiadó kiváló ösztönrel, vagy inkább higgadt megfontoltsággal időzítette Darvasi László futballnovelláinak és tárcáinak kiadását. Bár 2006-ban Németországban még a szakácskönyvek is a fociról szólnak, olyan téma ez, mely kimeríthetetlennek látszik – akár a szépirodalomban is, elég Esterházy hasonló témájú kötetére gondolni. A fociról, tehát egy mindenhol és mindenki által értett, hovatovább nemzetközi témáról írni, még hozzá értelemmel, szenvedéllyel és irodalmi rangon, több, mint amivel a *Wenn ein Mittelstürmer träumt* fülszövege kecsegtet. A „vicces, rejtélyes és elképesztő” szövegek poénjai, talányai és provokációi Laszlo Kornitzer fordításának köszönhetően németül is hatnak, ahogy az élet metafizikus tevékenységeként láttatott játék is megnyílik Darvasi szemléletmódján keresztül. A *Wenn ein Mittelstürmer träumt* nem kockáztat sokat, olyan, a labdarúgás apropóján született történeteket kínál, melyek a focit különösebben nem kedvelők, és a magyar futballt csak felületesen, a régi aranykor révén ismerők számára is érthetőek, sőt élvezhetőek. Ez a válogatás erőssége és egyben gyenge pontja is. A kötet a fociban átlagosan, vagy annál gyengébben képzett német olvasókhoz is utat talál, mert – legyen ez akármilyen paradoxon – elsősorban nem a fociról szól.

A *Wenn ein Mittelstürmer träumt. Meine Weltgeschichte des Fußballs* című válogatás a kötetben szereplő hivatkozás szerint a Magvető által kiadott *A titokzatos világválogatott* című összeállítással azonos, bár ez már első pillantásra sem nyilvánvaló. A *Wenn ein Mittelstürmer träumt* címe, alcíme és a csoportba rendezett novellákat összefogó fejezetcímek olyannyira különböznek a magyar kiadásbeliektől, hogy ez alapvető szemléletváltást eredményez. A német kiadású kötet címében megidézett novella (*Amikor egy csatár álmodik*) a focistaálmok egyetemességéről szól. Arról, hogy nemzetiségtől és a világranglistán elért helyezéstől függetlenül álmodik portugál és bolgár, észt és magyar ugyanarról a gólról – hát miért ne olvashatnánk egy magyar–német futball-világtörténelmet?

A szövegeket besoroló fejezetcímek tematizáló jellegűek, általános fogalmakkal dolgoznak, és értelmezési utakat kijelölő szerepet játszanak. Míg a magyar kiadás szövegcímeit emel ki, hogy jelölje az egyes csoportokon belüli kohéziót, a *Wenn ein Mittelstürmer träumt* csupán a kötet címében utal konkrét szövegre, a belső címei gyakran a transzcendens és metaforikus olvasatot kívánják elősegíteni. *Leckék, kihagyott lehetőségek; Széjlegyzetek a világtörténelemhez; Természet, szenvedély; Etika, titok; Utolsó dolgok* – szólnak a fejezetcímek. Kissé szájbarágós és didaktikus ez az eljárás, valamivel több szabadságot és sikerélményt, a saját felfedezés és gondolat örömeit érdemelné az olvasó. A belső címek megváltozása azért is szembetűnő, mert a német fordítás tartalmazza azokat az írásokat, melyek a magyar kiadás vezérmotívumaivá lettek (*Az én világválogatottam, A másik berni csoda, Nők, szép csatárok, A góllövő neve, A játék értelme*). A német kiadás lemond egy kiemelési és erőteljes csoportosítási lehetőségről, amikor szövegcímei helyett némileg homályos fogalmakat állít a fejezetek élére, és így kevésbé elegáns megoldást választ a könyv strukturálására.

A szerkesztői szándékok közti eltérés a kötet mikroszerkezetén is látszik: írások jönnek-mennek fejezetek között, a *Nők, szép csatárok* egyes szövegei a német kiadás *Ethik, Geheimnis* címmel jelzett írásai között bukkannak fel, tehát egy fejezettel később. A német változatban eredetinek nevezett Magvető-kiadás szerkezete tehát alaposan megváltozik az újabb megjelenés során, ám ez nem jár a logikai-érzelmi rend megszűnésével. Ellenkezőleg: egy másik, érzékeny szabályrendszer látszik körvonalazódni, melyben a hangsúly azon a finomra hangolt nemzetköziségen van, mely nélkül a *Wenn ein Mittelstürmer träumt* nem lehetne mindenkire szóló könyv.

A *Wenn ein Mittelstürmer träumt* fülszövege és belső címei elvégzik helyettünk az értelmezői munka dandárját, és mentesítenek bennünket az alól a fáradság alól, hogy magunknak kelljen a történetekben rejelő titkokat megkeresnünk. Különös így leegyszerűsítve látni a Darvasi-történeteket, de nem vigasztalan. Egy fülszöveg és néhány cím persze nem képes mindenre, nem tud pár soron belül szólni életről és halálról, költészetről és valóságáról, háborúról és békéről, ármányról és szerelemről. A *Wenn ein Mittelstürmer träumt* mindezt a foci keresztül látta, mégsem unalmasan, inkább játszódva, mint filozofálva, és inkább filozofálva, mint okoskodva.

A *Wenn ein Mittelstürmer träumt* épp ezért egyszerre könnyű és nehéz olvasmány – minden kiadó álma. Megtalálja a szórakozást a humoros történetekben és a könnyeden darvasis elbeszélő stílusban az is, aki a világbajnokság kedvéért veszi kezébe könyvet, és nem csalódik a *Könnymutatatónyosok* szerzőjében az sem, aki már keresi az újabb Darvasi-olvasnivalót. A lírai novellákban és tárcákban rendre fölbukkan a valóságot és az imagináriust varázslatosan egybeolvasztó, az irodalomra is reflektáló hang. „Mert a labdarúgással számtalan anekdota, úgynevezett tárca, kroki, humoreszk, pamflet, kisszínes és rémhír foglalkozik, hiszen tudjátok. Az öltözői pletykák sem csak a színházak mérgezett világában érvényesek. Írtak a labdarúgásról tanulmányt, szakdolgozatot, esszét, kisregényt, családregényt, emlékfolyamot, fiaim, írtak erről a csodálatos sportról már mindent. Ám tudnotok kell, ebből a tengernyi szóból és mondatból semmi sem igaz. Nincs igaz újságcikk, tudósítás, és nincsen igaz bekiabálás sem. Nincsen” – szól a *Mi az igaz a labdarúgásban?* A német cím a goethei *Költészet és valóság* mintájára *Futball és valóság (Fußball und Wahrheit)*, hozzátevé az eredeti szöveg önreflexiójához egy áthallást. Tehát a Darvasi által kedvelt módszer – annak bizonygatása, hogy az olvasott szöveg minden, csak nem az, aminek gondoljuk – németül olyan segítséget kap, mely magyarul nem áll rendelkezésére. Futball és költészet behelyettesíthetősége már az írás címében jelzi: a saját világtörténelem olyan, amilyenek gondoljuk. Kicsit hamis, kicsit abszurd, tehát hihetetlenül egyedi, mégis ismerős mindenkinek, hiszen épp hamisságában és abszurdításában jellemzi legjobban tárgyát, a futballpályára képzelt valóságot.

„Egy finn filozófus, aki mindig az egyetem melletti futballpályára vitte ki székét, íróasztalát, s egy szál gyertya fényénél, szemben a kapuval, alkotott hatalmasat az emberi szellem történetében. Bizonytal tudnánk, hogy a bölcséletnek miféle megújításáról volt szó, ha akadt volna kiadó, amely megjelenteti művét. Ám a filozófus lektoroknak és a filozófus kiadóigazgatóknak fogalma sincs a labdarúgás jelentőségéről” – olvashatjuk a *Mi történhet meg egy futballpályán?* című írásban (*Was kann auf dem Fußballplatz passieren?*). A német szöveg filozófiára specializálódott lektorokról és kiadóigazgatókról beszél, akiknek sem a bölcsülethez, sem a labdarúgáshoz nincs érzékük, hát nem csoda, ha a kettő közti szoros kapcsolatot sem fedezik fel – nem úgy, mint a *Wenn ein Mittelstürmer träumt*, mely egy mindenki által ismert nyelven, a foci nyelvén filozofál. A futball-világtörténelem mindenkié, részese minden égtáj minden lakója, így kézenfekvő, hogy a világ törvényszerűségeit és törvénytelenégeit rajta keresztül szemléltessék; megfelelő eszköz a bölcsélet nyelvéhez, éppoly magasröptű, mint amennyire hétköznapi. A foci eszköz marad itt is,

akárcsak a pályán, és a labda bizony a pokolban van, ahogy az *Epilog* utolsó mondata zárja a kötetet. A német kiadás *Epilogja* a magyar kötet *Prológusa* – és ezen a ponton vesz elég-tételt a magyar változat a Goethét idéző *Fußball und Wahrheit* címért a némettel szemben. Előhang és utóhang között ugyanis ebben az esetben csak magyarul van érthető és indokolt különbség – csak a magyar kötetben állhat epilógus helyett prológus. A mennybéli prológus három focistája a magyar olvasó számára idézi meg *Az ember tragédiája* keretszí-neit, német nyelven meddő vállalkozás lenne bármiféle párhuzam kierőszakolása.

A *Wenn ein Mittelstürmer träumt. Meine Weltgeschichte des Fußballs* egy magyar novel-laválogatás mutációjaként abban a szerencsés helyzetben van, hogy kettős életet élhet. A németországit és Doppelgängere révén egy magyarországit. A kötet kétféle alakváltozta-ta többet jelent a kétféle nyelven való megszólalásnál – a fordító és a szerkesztő munká-jának eredményeként a német összeállítás nem csupán könyvkereskedelmi szempontból önálló könyv. Az azonosság és a hasonlóság kérdése filológiai szempontból is érdekesítő kérdés, és a német nyelvű Darvasi-válogatás – dacára annak, hogy a német kiadás eredeti-ként *A titokzatos világválogatottat* jelöli meg, mintha a *Wenn ein Mittelstürmer träumt* csupán fordítás lenne – izgalmasan független kötetnek bizonyul. A kötetszerkezet és a minimáli-san eltérő szövegválasztás német lélekre hangszerelt gyűjteménnyé tette Darvasi könyvét. És hogy éppen a foci tartja össze az írásokban a világot, a *Wenn ein Mittelstürmer träumt* olvasása után nem kétséges többé.